

Simonyi Károly előadása

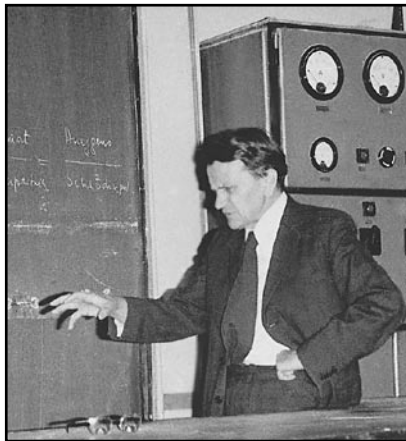
Egy hallgató emlékei

A felsőbb éves hallgatók már szabad emberek. Ha szakdolgozatuk jól halad, szabadon választhatnak a speciális előadások közül, s nem is feltétlenül csak szakmaiakat. A hetvenes évek közepén például lehetővé vált, hogy az ideológiai tárgyak egy részét humán tárgyakkal váltsuk ki. Így hallgathattam zeneesztétikát Maróthy Jánosnál (Adorno és Lukács György kissé nagy súllyal szerepelt ugyan, de azért konkrét zene-művekről is volt szó). Lendvai Endre barátom javasolta, hogy járjunk Czine Mihály speciális előadására az erdélyi irodalomról. (Czine elbűvölő, egyben visszafogott, szerény előadó volt. Emlékezetes számomra, hogy egyszer megkérdezte a főleg bölcsész hallgatókat, hogy Kuncz Aladár Fekete kolostorát hányan olvasták. Senki sem jelentkezett. Házi feladatként kérte, hogy ha mást nem, legalább ezt az egy művet mindenki ismerje az erdélyi irodalomból. Mi elolvastuk.)

Ilyen előzmények után fedeztük fel az 1974–75-ös tanév második féléve tanrendjének tanulmányozása közben, hogy Simonyi Károly előadást tart TTK-s, bölcsész és műegyetemi hallgatóknak a fizika kultúrtörténetéről. Azonnal elhatároztuk, hogy járunk, mert tudtuk, hogy nagyon jó előadó. Elméleti villamosságban könyvét ismertük, fizikatörténet tárgyunk addig nem volt, s külön nimbuszt jelentett számára az a beszélgetések szintjén terjedő tény, hogy az ideológiailag „hátrányos helyzetű” hallgatókat őszintén támogatja.

Az első előadás első élménye az volt, hogy akkora hallgatókat én még együtt nem látam fizikaórára. A Múzeum körüli főépület XI-es termét jól ismertük, sok óránk volt ott, de a kb. 40 fős fizikus évfolyam csak kis részét tudta megtölteni. Most meg alig lehetett ülőhelyet találni. Később az is előfordult, hogy az ablakmélyedésekben és a lépcsőn is ültek/álltak hallgatók, több mint 200-an voltunk. Már oktatóként, Groma István kollégámtól tudtam meg, hogy egyetemi hallgatókon kívül középiskolai tanárok és kutatófizikusok is jártak az órákra, főleg a későbbi kurzusokon.

A következő meglepetést az előadó személyisége jelentette. Teljes lényéből barátságosság áradt, halkán, de érthetően beszélt, és sokkal inkább emlékeztetett Czine Mihályra, mint bármelyik addigi fizika-előadónkra. Ott volt egy ember, akiről rögtön látszott a lenyű-

Simonyi Károly előadása az Eötvös Loránd Tudományegyetemen

göző tudás és műveltség, olyan területeken is, melyek nem tartoznak – még távolról sem – a fizikához.

Akkoriban nem volt még kivetítő. Simonyi Károly a fontos áttekintő ábrákat óriásposzter méretű csomagolóponpon hozta, filctollal készültek, gondos, szép írással. Radnai Gyula kollégám többet megőrzött közülük. Az egyik nemrég még az ELTE új, lágymányosi tömbje 4. emeleti folyosóján volt látható, de egy festés miatt lekerült onnét. Jó lenne ezeket az ábrákat mindenki számára hozzáférhetővé tenni. Érdemes megemlíteni, Radnai Gyula tanár úrnak köszönhető az is, hogy az előadás a hivatalos beosztás szerint hozzárendelt lepusztult, kis teremből a tágas XI-esbe került át. Ha nem így történik, mennyivel kevesebben hallhatták volna!

Nagy kontrasztot jelentett, hogy az előadás ugyanabban az épületben volt, ahol mi korábban filozófiatörténetet tanultunk. Abban a tárgyban a fizikai fogalomrendszer fejlődéséről legfeljebb annyit hallottunk, hogy a Materializmus és empiriokriticismusban Lenin hogyan bírálja Machot, anélkül persze, hogy valaha egy mondatot is olvastunk volna Machtól(!). (Az előadótól azt is megtudtuk, hogy a fizikusok eleve veszélyesek, mert szívük mélyén mind panteisták. Ha ezt nem is értettük pontosan, felfogtuk, hogy leendő foglalkozásunk szerint eleve gyanús alakok vagyunk.) A Simonyi-előadáson a könyvek is megfogható közelségbe kerültek, öt-tíz köny-

vet mindig kézbe is vehettünk. A fő állítások idézeteken keresztül jelentek meg, és Simonyi Károly olyanokról beszélt, akikről sosem hallottunk azok között a falak között – például Szent Ágostonról, Albertus Magnusról, Szent Tamásról –, és elmondta, miért fontosak a természettudományos megismerést illető gondolataik. Világosan kiderült, hogy a fizika megértésével kapcsolatos nagy felismerések megítélésének függetlennek kell lennie az ideológiai háttértől. (Nem olyan nagy baj tehát az sem, ha a fizikusok panteisták.)

Az előadás hallgatásának egyik máig ható következménye, hogy óráimon, egy-egy nagy fizikai felismerés kapcsán megemlítem, hogy azok az általános kultúrának is kiemelkedő értékei. Amikor például a mechanika variációs elveihez jutunk, el szoktam mondani a hallgatóknak, hogy ezek az emberi műveltség olyan kincsei, mint Bach vagy Mozart zenéje. Legyenek büszkéek arra, hogy azon kevesek közé tartoznak, akik ezeket megérthetik!

A tárgyból – ötödévesként – már nem vizsgáztam, s később sem nyílt alkalom arra, hogy Simonyi professzor úrral beszélhessek. Életéről, személyes gondolatairól többet Star Gyula interjújából (De mi az igazság... Beszélgetések Simonyi Károssal, Közlöny és Lapkiadó, Bp. 1996) és a róla készített filmjéből tudtam meg. Ezekben, és az előadáson is lenyűgözött, hogy Simonyi Károly mennyire önálló gondolkodó volt, aki a szuverenitását minden körülmények között megőrizte.

Az előadás anyagát tartalmazó könyv az 1976-os őszi előadás-sorozat befejezése után két évvel már olvasható is volt, s azóta a magyar kultúra szerves részévé vált. Erre utal az is, hogy a főleg humán alkotásokat tartalmazó Művek lexikona (Park Könyvkiadó, Bp. 2008) is bemutatja, Szegedi Péter írásában. A jó könyvek, így A fizika kultúrtörténete is beszélgetnek az olvasóval. Nekem nagyon sokat jelent az egész könyv legvégére került Pascal-idézet. Fontosságát mutatja, hogy nem időrendi helyén (1670) jelenik meg, s nyilván Simonyi professzor úr (számomra is példát adó) gondolatait is tükrözi az emberi lét súlyával és fontosságával kapcsolatban: „Mert mi az ember a természetben? Semmi a végtelenhez képest, minden a semmihez képest. Valami az semmi és minden közt, a közepén...”

TÉL TAMÁS